

DEÁK JÓZSEF¹**Oroszország² válaszainak rövid története az űrhadviselés, a migráció és a terrorizmus biztonsági kihívásaira****Short History of the Answers of the Russian Federation to the Security Challenges of Space Warfare, Migration and Terrorism****Absztrakt**

„Elavulttá váltak a nyugati politikai elitben, a médiában, a közvéleményben megmaradt sztereotípiák, amelyek szerint Oroszország egy lesajnált, hanyatló, dezintegrálódó, permanens válságban lévő, állandó identitásproblémákkal bajlódó, retrográd, hajdanvolt neoimperialista nagyhatalom, és ha valahol mégis fejlődést produkál, akkor is csupán agresszív »kishatalomnak« tekintendő. A realitások azt mutatják, hogy a putyini új Oroszországgal egyre inkább úgy kell számolni a nemzetközi kapcsolatokban, mint egy fejlődő nagyhatalommal, amely – egyre kiforrottabb identitással, megerősödött gazdasági alapokon – nemzeti érdekeit erősebben és hatékonyabban fogja érvényesíteni.”³

Kulcsszavak: Oroszországi Föderáció, hidegháború, űrhadviselés, migráció, határőrizet, terrorelhárítás

Abstract

"The stereotypes, that remained in the western political elite, media and public opinion, saying that Russia is a piteous, declining, disintegrating, retrograde ex-superpower struggling with identity problems and if it still manages to show some development, it can only be regarded as that of an 'aggressive minipower' – have become outdated. The reality shows Putin's new Russia should more and more be considered in international relations as a developing superpower, which – with a more and more mature identity and on strengthening economic powers – will grow stronger in validating its national interests."

Key words: Russian Federation, cold war, space warfare, migration, border control, anti-terrorism

¹ Nemzeti Közszerológálati Egyetem – National University of Public Service, E-mail: deak.jozsef@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0002-7661-4485

² Oroszország a továbbiakban az Oroszországi Föderációt jelöli, nem annak egy részét – a Szerző.

³ Szénási, 2016. 42. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

A HIDEGHÁBORÚ SZOVJET KOZMIKUS HATÁSAI; ŪR-KŐKORBÓL ŪRVERSENYBE

A második világháború után az iparilag fejlett országokban, elsősorban a Szovjetunióban és az Egyesült Államokban széles körű tevékenység bontakozott ki különböző típusú ballisztikus rakéták kifejlesztésére. Ezek második világháborúban való katonai alkalmazása világosan megmutatta a rakéták jelentőségét: lehetővé téve az indítás helyétől igen nagy távolságra lévő ellenség megsemmisítését.⁴

Az űrhadviselés tehát már a második világháborúban kezdődött, amikor a németek Wernher von Braun irányításával létrehozták a V–2 (Vergeltungswaffe – 2, megtorlófegyver – 2) ballisztikus rakétát. Ebből összesen 3480 db készült és angliai, hollandiai, belgiami és franciaországi célpontok ellen vetették be. A háború után a szövetségesek kb. 800 db-ot zsákmányoltak, egymás között elosztották és hazaszállították. E rakétákat az USA-ban és a SZU-ban is felhasználták saját rakétáik fejlesztéséhez, amiben a fogságba esett rakétakutatók is részt vettek.⁵

A hidegháborús időszakban, a világpolitikát átható egyre fokozódó, finomodó ideológiai harc megállíthatatlan lendülete, főként a fegyverkezési versenyben manifesztálódott. Az ötvenes évek második felében, a Szovjetunió egyenlőtlen ipari fejlődése miatt az ágazatok zömében egyre nyilvánvalóbbá vált a technikai elmaradottság. Néhány területen viszont, például a rakétaépítésben és az űrtechnikában a szovjet konstruktőrök megelőzték amerikai és európai kollégáikat. Ez lehetővé tette 1957-ben a Föld első műholdjának, majd 1961-ben első, a fedélzetén embert szállító űrhajójának a fellövését és a Holdra szállás előkészítését.⁶

Jelentések készültek arról, hogy a szovjetek olyan rakétákon dolgoznak, amelyekkel fegyvereket juttatnak majd a világűrbe. 1957-ben a felküldték a Szputnyikot, az első ember alkotta műholdat, amely megkerülte a Földet, fennen hirdetve nem csupán a szovjet rendszer Nyugattal való egyenlőségét, hanem egyenesen a felsőbbrendűségét.⁷ Az Eisenhower-adminisztráció ekkor kezdett el aggódni mind a békés verseny, mind a stratégiai lemaradás miatt. Eisenhower amerikai elnök (1953–1961) második hivatali ciklusa kezdetén még csökkentette a katonai és űrkutatási célú kiadásokat. A szovjetek úttörő technikai sikere, a Szputnyik fellövése azonban pánikot keltett, amit fokozott, hogy az űrszonda keringése során többször is áthaladt az USA fölött. Nyilvánvalóvá vált, hogy a Szovjetunió képes a világ bármely részére bombát eljuttatni. Amerika lépéskényszerbe került; és Eisenhower meghirdette az űrversenyt, melynek részeként 1958-ban megalapították a NASA-t.⁸

A Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok – a hidegháborús katonai doktrínák szerint – nukleáris fegyverekkel megvívandó világháborúra készült. Felállították hadászati

⁴ Anurejev, 1975. 12. o.

⁵ Szabó, 1995. 1378. o.

⁶ Anisimov, 2010. 495. o.

⁷ Hubbard, Kane, 2016. 187. o.

⁸ Brzezinski, 2013. 17–18. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

rakétaerőiket, megalakultak az űrparancsnokságok. E téren a versengés jelentősége túlmutatott a szuperhatalmak technológiai, technikai, fegyverkezési küzdelmén, mert visszautalt a gyökeresen eltérő ideológiai alapok kibékíthetetlen harcára.⁹

Az ádáz hidegháborús küzdelemben némi enyhülést az 1975-ös Helsinki konferencia hozott. Az Európai Biztonsági Konferencia Brezsnyev számára pótlékot jelentett – az elmaradt német békeszerződés helyett, melyet Hruscsov képtelen volt kicsikarni berlini ultimátumával – és a háború utáni status quo általános elismerését.¹⁰

Az enyhülési folyamat 1975-ben túl is haladt a csúcán, majd a fokozatos lehülés következtében az évtized végére „egy újabb kis hidegháború (más vélemények szerint második hidegháború) vette kezdetét”.¹¹ A Nyugat úgy látta: a szovjet vezetés aktívan kihasználta az enyhülést arra, hogy megerősítse a saját fegyveres erőit, katonai egyensúlyt érjen el az Egyesült Államokkal és általában minden vele szemben álló hatalommal.¹²

A két vilárendszer közötti igazi enyhülésre a világnak várnia kellett Gorbacsov hatalomra kerüléséig. A Szovjetunió szétesésével, gazdasága, társadalma dezorganizációjával párhuzamosan a pár éve még szuperhatalom fegyveres ereje is rohamos hanyatlásnak indult. A kilencvenes évek elején az orosz haderő vezetésével együtt a korai előrejelző rendszer is meggyengült. A karbantartás hiánya, valamint a valamikor a Szovjetunióhoz tartozó kulcsfontosságú riasztási pontok elvesztése, orosz határokon kívülre kerülése nagy réseket ütött rendszerén. A nap bizonyos szakában némely amerikai interkontinentális ballisztikus rakéta-bázisok, valamint tengeralattjáróra telepített ballisztikus rakéták nem voltak megfigyelhetők a korai előrejelzésre szolgáló műholdakkal és radarokkal.¹³

Az Oroszországi Föderáció (OF) a Szovjetunió széthullását követő gazdasági, bel- és külpolitikai válságból a 2000-es évek közepére talpra állt. Ezzel párhuzamosan, szintén a XXI. század első évtizedének közepétől kezdődően az orosz vezetés a nemzetközi politikai életben egyre erőteljesebben képviseli a nemzeti érdekeket. Az orosz biztonságpolitikai dokumentumok az OF-t már regionális szervezetek, a Független Államok Közössége és a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete biztonságának fő letéteményeseként definiálják. A XXI. század első évtizedében megerősödött Oroszország egyre inkább elérkezettnek látta – látja az időt arra, hogy maga is hatalmi tényezőként jelenjen meg a világpolitikában.¹⁴

Napjainkban, Oroszország világpolitikai attitűdjét jól kifejező álláspont szerint: „Ha a hatalom globalizációja a régi hegemonizmus és az „egypólusú ambíciók” formáját ölti, akkor óhatatlanul kiváltja egy új nacionalizmus és a konfrontatív blokkban gondolkodás reakcióját. Egyenesen ki kell mondanunk, hogy az egypólusú világ modellje összeegyeztethetetlen a nagy szuverén államoknak a létezésével – azok definíciójuk alapján nem illenek be a

⁹ Deák József, <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2015-1.pdf>

¹⁰ Kissinger, 1996. 757–758. o.

¹¹ Fischer, 2014. 299. o.

¹² Kissinger, 1996. 802. o.

¹³ Baylis, Wirtz, Cohen, Gray, 2005. 345. o.

¹⁴ Deák Anita, www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2011-3-4-2012-1.pdf

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

struktúrájába, mivel nem vágnak az engedelmes szatellitok szerepére. Ezért az egypólusú világberendezkedés híveinek mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy »lebontsák« vagy végtelenül legyengítsék az egypólusú rendszer aktuális vagy potenciális opponenseit jelentő nagy államokat.¹⁵

Az USA az űrtechnológia és a hadászati kezdeményezés terén óriási előrelépést tett akkor, amikor az új ipari-tudományos–informatikai forradalom csúcsteljesítményeként, 1981. április 12-én (pontosan 20 évvel Gagarin űrutazása után) fellőtték a többször is felhasználható első űrrepülőgépet, a Columbiát, amely szemben az űrhajóval, űrrakétával, visszatérhetett egy földi légi bázisra, az űrben pedig képes manőverezni, egy műhold közelébe jutni, azt megjavítani, vagy éppen megromolni. A szovjeteket éppen ez az utóbbi lehetőség aggasztotta, hiszen az amerikaiak, az űrrepülőgéppel szovjet műholdak közelébe is férkőztek, s mintegy „beköthették” volna a szovjetek Amerikát figyelő-kémlelő „égi szeméit”, azaz műholdjait. Az amerikai űrrepülőgépek indítása egyfajta előfutára volt a Reagan elnök által 1983. március 23-án nagy nemzetközi feltűnést keltett Hadászati Védelmi Kezdeményezés (SDI) bejelentésének, vagy közismertebb nevén a csillagháborús terveknek.¹⁶

Az USA által 1983-ban meghirdetett program a hadászati ballisztikus rakéták leküzdését biztosító védelmi rendszer kiépítését célozta. A programot eredetileg 5 évre tervezték. Az új rakétaelhárító rendszer a világűrbe telepített harci elemeket is tartalmazott volna, amit a hadászati védelmi fegyverrendszerek korlátozásáról kötött 1972-es amerikai–szovjet szerződés megtiltott. A hosszú távú kutatási-fejlesztési program felderítő mesterséges holdakkal, nagy hatótávolságú lokátor-rendszerekkel, a kozmikus térségben telepített irányított sugárnyaláb fegyverekkel, földi telepítésű lézerfegyverekkel, a lézersugarak irányítására és koncentrálására alkalmas a világűrbe telepített tükrökkel, repülőgép-fedélzeti műholdromboló rakétákkal, különféle elektronikai vezetési-irányítási, távközlési és egyéb eszközökkel számolt. 1986-ban megbízást adtak a rakétavédelmi rendszer európai változatának kidolgozására is. 1993-ban azonban az USA gyakorlatilag teljesen átorientálta” az eredeti terveket, kizárva abból a kozmikus telepítésű összetevőket.¹⁷

A csillagháborús tervek tehát nem valósultak meg, viszont mint láthattuk ma is komoly kihívást jelent az űrverseny-felek egymás műholdjai elleni küzdelem. Miután a föld körüli pályára juttatott, katonai rendeltetésű műholdakat mind több irányú feladatra kezdték használni (felderítés és előrejelzés, híradás, meteorológiai előrejelzés, navigáció, óceáni megfigyelés magas mérés, stb.). Ezért jelentőségük a földi háború szempontjából is hirtelen megnőtt. A vezető nagyhatalmak, a közöttük folyó fegyverkezési verseny sajátos területeként kezdték meg a műholdelhárító rendszerek kifejlesztését mivel erre a célra igen jelentős költségeket kellett fordítani, a nagyon fejlett kutató kísérleti technikai bázisról nem is beszélve. Mind az USA-ban, mind a SZU-ban már a 70-es évek elején hozzáfogtak a saját

¹⁵ Siselina, Gazdag (Szerk.), 2004. 413. o.

¹⁶ Fischer, 317. o.

¹⁷ Uo. 443–444. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

műholdelhárító rendszerek kifejlesztéséhez. A 80-as évek közepén az amerikai kísérletek a repülőgépről való légi indítású, ún. ASAT (antisatellite – műholdelleni) fegyverek fejlesztésére irányultak, míg a hasonló célú szovjet tervek hordozórakétával az űrbe juttatott eszközök kifejlesztését célozták megvalósítani. Az 1967-es világűregyezmények megtiltották ugyan a nukleáris fegyvereknek a világűrbe való telepítését, nem tiltották meg viszont a világűr ideiglenes felhasználását hagyományos fegyverek részére és csak részben szabályozták a műholdelhárító rendszerek fejlesztésének kérdését is.¹⁸

Az ENSZ, 1959-ben 28 taggal Világűrbizottságot hozott lére a világűr felhasználásával kapcsolatos technikai és jogi kérdések tanulmányozására. Az első három nemzetközi szerződés közül a legfontosabb: „Az államok tevékenységét szabályozó elvekről a világűr kutatása és felhasználása terén, beleértve a Holdat és a más égitesteket”. Moszkvában, Londonban és Washingtonban 1967. jan. 27-én írták alá, majd október 10.-én lépett hatályba. 2008 januárjában a szerződésnek 98 tagja volt (köztük Magyarország) és 27 aláírója.¹⁹

Az egyezmény kimondja, hogy a világűr az egész emberiség előtt nyitva áll, a világűrűt és az égitesteket nem lehet kisajátítani. Mint a nyílt tenger, minden állam által szabadon használható térség. A világűr tehát csak békés célokra használható fel. Az egyezmény meghatározza a bajba jutott űrhajósok megsegítésére, az űrtevékenységből eredő károkért való felelősségvállalásra és a világűrben folytatott tevékenység egyéb részleteire vonatkozó alapelveket is. Az egyezmény megtiltja, hogy nukleáris és más tömegpusztító fegyvereket Föld körüli pályára juttassanak, égitestekre telepítsenek vagy más módon a világűrben állomásoztassanak, hogy ott katonai támaszpontokat létesítsenek, hadgyakorlatokat tartssanak és fegyverkísérleteket végezzenek.²⁰

A VILÁG LEGHOSSZABB HATÁRA ŐRZÉSÉNEK OROSZ IDŐ-HATÁR OSZLOPAI

Az orosz állami határőrizet 2012-ben volt 500 éves.²¹

De a több száz év alatt sem sikerült teljesen lezárni az államhatárt. Még a „vasfüggöny” időszakában sem, amikor bizonyos határszakaszokat csak „Tél tábornok” őrzött, a járhatatlan hegyekkel és máshol a feneketlen mocsárvidék.²²

A modern kori „Határ Őrizet” (határőrség) a létrehozásáról szóló 1918. május 28-i dekretummal született.²³

Az OF, a volt Szovjetunió 22,4 millió km²-éből 17,1 millió km²-t „örökölt”. A 291 millió lakosából 149 millió maradt Oroszország területén,²⁴ ami 2015-ben 146 270 033 millióra csökkent.²⁵

¹⁸ Szabó, 1995. 939. o.

¹⁹ <http://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspacetreaty.html>

²⁰ Bognár, 1978. 461. o.

²¹ A krími kán „soros” támadását követően, III. Vaszilij moszkvai nagyherceg, 1512. május 16-án kelt rendeletében „erősítette meg földjét őrsökkel. http://www.ap22.ru/paper/paper_6914.html (2015. 08. 01.)

²² Boriszov www.ps.fsb.ru/smi/appearance/detail.htm?id%3D10320943%40fsbAppearance.html

²³ Jermakov, Szamszonov, 1979. 4. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

A szovjet határőrcsapatok 1989-ben mintegy kétszázezer főből álltak. A Független Államok Közösségének létrejöttével a határország személyi állományának mintegy negyven százaléka, valamint az összes nyugati határátkelő az OF határain kívülre került. Ezzel, egy időre katonai őrizet nélkül maradt az OF jelentős határszakasza. Az OF határőrsége 1992-ben alakult meg és látott hozzá az újonnan létrejött határok őrzetének megszervezéséhez, együttműködve az új független államokkal, és az illegális migráció ellen fellépő nemzetközi szervezetekkel.²⁶

A PSZ-t a Szovjetunió felbomlását követően közvetlenül az elnöki adminisztráció felügyelte, majd 2003-ban került az FSZB alárendeltségébe.²⁷

Ekkortájt, 2000-ben, naponta több mint 11 ezer járőr védte az Oroszországi Föderáció határait, akik az év során mintegy 6 ezer határsértőt fogtak el. Továbbá felfedtek, több mint 4,1 tonna kábítószer 52,5 millió rubel, (több mint 0,5 millió dollár) összértékben. A Grúziával határos legproblémásabb 81 km-es szakaszon az orosz határőrök több mint hetven alkalommal voltak kitéve csecsen fegyveresek atrocitásának. Tisztogató akcióik során a határőrök megsemmisítettek több tucat ellenséges személyt, felderítettek és felszámoltak két fegyverbázist, két védelmi állást, kilencven-egynéhány – fegyvereseket rejtő – bűvölyhelyet. Elkoboztak több mint ötven fegyvert, mintegy harmincezer löszert, több száz kilogramm robbanóanyagot. A harci cselekmények során négy orosz határőr veszítette életét. Az OF területi vizein naponta mintegy 700 orosz és körülbelül száz külföldi halászhajó halászik. A 2000-ben ellenőrzött, mintegy 15 ezer hazai és orosz halászhajóból 2200-at kellett megbüntetni 200 millió rubel értékben, továbbá elkoboztak 5 millió tonnányi halat. A Kaszpi-tengeren az orvhalászok ellen 15 esetben kellett fegyvert használni. Az OF átkelőin 80 millió utas, mintegy 13 millió járművön lépett át. Az utasok közül 3000-en hamis úti okmánnyal próbálkoztak, 123 ezren pedig érvénytelen útlevelel. Az OF-ban körülbelül 1,5 millió külföldi állampolgár, vagy hontalan él engedély nélkül. Az ország határ menti övezetiben potenciális veszélyt jelent az illegális migráción kívül a „demográfiai expanzió” is.²⁸

Az OF-ban, a 2009–2013 közti tudományos kutatások és konstruktív kidolgozások eredményeként 47 új határőrizeti technikai eszköz született.²⁹

OROSZ TERRORISTA GYÖKEREK ÉS TERRORELLENES KÖZELMŰLT

Az oroszországi terrorizmus gyökerei is igen mélyre nyúlnak. A jelenség közvetlenül ered egyebek között az orosz társadalom történelme folyamán kialakult, extremista, türelmetlen, társadalom-lélektani beállítottságából gyakran előtörő lázadó, anarchista orosz mentalitásból. Történelmi tradíciókra tekinthet vissza a jól szervezett, konspirált, szerteágazó, és

²⁴ Bagi, 2014, 50. o.

²⁵ Ebből Krím lakossága: 2 294 110 fő. www.statdata.ru/russia

²⁶ Deák József, 2003. 16. o.

²⁷ Bagi, 2014, 60. o.

²⁸ Deák József, 2003. 16. o.

²⁹ Jegorov, Fronin, www.rg.ru/2014/05/27/granitsa-site.html

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

tömeges terrorizmus formájában (például a *Népakarat*, az eszerek – bal- és jobboldali *szocialrevolucionyerek*, azaz szociálforradalmárok –, bolsevikok és mások harci szerveződései, rémtettei). Oroszország soknemzetiségű és -vallású állam, napjainkban azonban a nemzetiségei közötti kapcsolatok szempontjából nem a legjobb időköt éli. Emellett az országban mintegy húszmillió muzulmán él, jó részük erőszakos, különösen kegyetlen, szélsőségesen radikális vahabita. Oroszország – elsősorban kaukázusi – népeinél, etnikai csoportjainál a felvetődő nehézségek megoldásában az erőszakos, az extremista-terrorista módszerek gyakran a nemzeti kultúra és vallás szerves elemei. Nem véletlen, hogy a terrorcselekmények elkövetőinek jelentős része a kaukázusi köztársaságokból származik, és ez a régió a permanens feszültség, véres összetűzések fészkevé vált. A föderációban a terrorizmus belső okai között szintén meghatározó, hogy az állam működésében még nem eléggé fejlettek a polgári társadalmi tradíciók. A lakosság meghatározó részével egybeeső szakértői vélemények szerint az oroszországi terrorizmus alapvető külső gerjesztő okai között szerepel Oroszország hirtelen zártból abszolút nyitott állammá válása, ez kiszolgáltatottá tette a társadalmat minden, a Nyugat irányából érkező negatív jelenségnek. Egyben pedig magával hozta az ország területének a külföldi és a nemzetközi terrorizmus gyakorlóterévé válása veszélyét, és itt kell feltétlenül megemlíteni az oroszországi instabilitásnak és szeparatizmusnak a nyugati titkosszolgálatok általi minden erővel történő elismerését, népszerűsítését.³⁰

Az orosz belügyminisztérium értékelése szerint a nemzetközi terrorszervezetek tevékenységéhez mintegy másfél ezer orosz származású ember kapcsolódik. Több mint háromszáz büntetőügy zajlik olyanok ellen, akik csatlakoztak egyebek között az Iszlám Államhoz, vagy a Tádzsikisztánban betiltott Hizb ut-Tahrir szélsőséges szervezethez.³¹

Az oroszországi terrorizmus napjainkig tartó tragédiáinak sorozatát a szovjet rendszerváltozás idején, 1991. május 30-án Dagesztánban, a Moszkva–Baku között közlekedő vonat felrobbantása nyitotta meg tizenegy utas halálával. Alig egy év múltán Borisz Jelcin elnök ellen követte el sikertelen merényletet. A rendszerváltozás óta bekövetkezett terrorcselekmény-áradat pusztá felsorolása helyett célszerűbb vizsgálni a terror elleni fellépés tényeit, hatékonyságának növekedését.

1998. július 25-én hozták meg az első szövetségi törvényt a terrorizmus elleni harcról.³² Ekkoriban még úgy tekintettek a terrorizmussal kapcsolatos kérdéskörre, mint az Oroszország nemzetbiztonságát fenyegető reális, bár egyre növekvő veszélyre – a sok közül. A szinte változatlan intenzitással bekövetkező terrorcselekmények nyomán a törvény mind több kiegészítésre szorult. Az idő múlásával gyarapodott a terrorcselekmények kutatóinak tábora, közülük sokan a téma szakértőivé váltak, és jelezték, hogy a terrorizmus elleni küzdelemhez új törvényre, struktúrákra van szükség.³³

³⁰ <http://molevashovo.spb.ru/publ/info/936>

³¹ <http://www.rsuh.ru/antiterror/>

³² Zsuravel, http://observer.materik.ru/observer/N9_2013/039_048.pdf

³³ Mihejev, <http://www.kiev-security.org.ua/box/4/123.shtml>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

2006. március 6-án meg is született a terrorizmus elleni fellépésről szóló szövetségi törvény. A Nemzeti Antiterrorista Bizottság honlapjának adataiból kiderül, hogy a 2006-ban meghozott intézkedések nyomán 2008-ra hirtelen csökkent az elkövetett terrorcselekmények száma. Míg 2005-ben kétszázötvenegyet regisztráltak (ebből Csecsenföldön száztizenegy, Ingusföldön harminchat, Dagesztánban hetvenhét, Észak-Oszétiában hét, Cserkeszföldön három, a Kabard- és Balkárföldön nyolc történt), 2006-ban „mindössze” száztizenkettőt követtek el. 2007-ben negyvennyolcat, 2008-ban kettőt (!), 2009-ben hatot, 2010-ben huszonhármat, 2011-ben pedig tízet. 1994 és 2007 között egyebek között megakadályozták a Moszkva–Kalinyingrád vonalon közlekedő vonat robbantásos kisiklását; a moszkvai tömegközlekedés egyik buszán hatástalanítottak robbanószerkezetet; Voronyezs pályaudvarán is sikerült megelőzni egy robbantásos merényletet; Moszkva közelében megakadályozták egy gázelosztó-állomás felrobbantását, a terroristákat is elfogva. De az orosz fővárosban is sikerült megakadályozni több robbantásos merényletet, tömegközlekedési gócpontokban, nagy forgalmú bevásárlóközpontokban, üzletekben, szórakozóhelyeken. Csecsenföldön 2005-ben elfogtak egy teherautóval közlekedő harcoscsoportot, 1,2 tonna trotilal az autó platóján. 2005-ben a terrorelhárító szervek négyszázötven, 2006-ban nyolcszáznyolcvannégy terrorcselekményt akadályoztak meg.³⁴

Oroszországban az elmúlt évben ezerharmincnégy szélsőséges irányultságú bűncselekményt szakítottak meg, ez az elmúlt tíz év legkiugróbb ilyen mutatója. E bűncselekmények kétharmada szélsőséges, extremistá anyagok internetes terjesztését takarja. A törvényességi felügyeletet ellátó hatóság folyamatosan kutatja a világhálón az extremistá honlapokat, letiltva az elérhetőségüket. Csak az Oroszországi Föderáció legfőbb ügyészenek követelésére több mint háromezer szélsőséges és terrorista tevékenységre, tömeges rendezavarásra felhívó jogellenes információt távolítottak el, és blokkoltak százhatvan, a szíriai jogellenes formációk támogatására eszközöket gyűjtő internetes portált.³⁵

A XXI. század kezdetén, a 2000 és 2013 közötti időszakban Oroszország a terrorista-aktivitás elég magas szintjét mutatta. Alapvetően az észak-kaukázusi szélsőséges terrorizmus következtében Oroszország a vizsgált időszak első tíz évében a terrorizmus által leginkább érintett első tíz ország közé tartozott a világon, a kilencedik helyet elfoglalva, egyetlen európai országgként, a többi, jellemzően szegény országhoz képest magas éves bevétellel. A 2001. szeptember 11. utáni tízéves időszak legnagyobb oroszországi terrorcselekménye, a 2004-es beszláni, méretét tekintve a harmadik lett a világban. Az utóbbi tíz év terroristaaktivitását vizsgálva viszont más országokhoz viszonyítva javult a helyzet Oroszországban, az utóbbi húsz év adataival összevetve.

Összességében azonban az Oroszországi Föderáció stabilan a terrorcselekmények által leginkább veszélyeztetett első húsz ország közé tartozik.³⁶

³⁴ <http://nac.gov.ru/>

³⁵ <http://www.rg.ru/2015/03/31/ekstremizm-anons.html>

³⁶ Sztjepanova, <http://pircenter.org/media/content/files/12/14116655730.pdf>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

Az objektívebb képhez hozzá tartozik, hogy a Magyarország közvetlen szomszédságában kialakult ukrán–orosz konfliktusban mindkét fél állami terrorizmussal vádolja a másikat, illetve a saját ellenzék a hatalmon lévő kormányt.

„Az oroszországi terrorizmus célja nem a fényes jövő, hanem a fényes múlt. A Budapesti memorandum megsértésével Putyin nemzetközi büntettet követett el, míg az USA és Nagy-Britannia, nem teljesítve vállalásaikat, társtetteseivé váltak.”³⁷

Ukrajna 1994-ben lemondott a világon harmadik legnagyobb atomarzenáljáról, cserében garanciát kapva az ország függetlenségére, területi épségére. Oroszország szerint, miután a memorandumot nem ratifikálták az aláíró felek parlamentjei, ezért nincs nemzetközi szerződésnek megfelelő joghatása.³⁸

„Az orosz terroristák Luhanszkban és Szlavjanszkban gyermekeket használnak élő pajzsként.”³⁹

Az ukrán belügyminisztérium volt szóvivője szerint az ukrainai eseményeket „Egyesek népfelkelésnek, mások terrorizmusnak nevezik, de úgy gondolom a terrorizmus nem jó terminológia a helyzetre, hiszen a tiltakozó feleket az ukránok nagy része támogatja”⁴⁰

Az előbbiek alapján talán az szűrhető le a legnagyobb biztonsággal, hogy egy állam szempontjából azt tekintik terrorizmusnak, ami az adott állam – és akár a határain kívüli (!) globális érdekei – ellen irányul.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az 1960-as évek közepére a szovjetek által az Egyesült Államokkal szemben vívott űrverseny kezdeti szakaszában elért eredmények, nem is említve a Szovjetunió nukleáris arzenáljának felépítését, látszólag egy szükségszerű szovjet győzelmet vetítettek előre az Amerikával zajló tágabb ideológiai, idealista/materialista versengésben.⁴¹

„A tágabb koncepció, amelynek az atlanti közösség egyik komponense lehetne, valószínűleg nagyobb szerephez juttatná az Egyesült Államokat Európa jövőjében, lehetővé tenné, hogy megakadályozza Európában a szűk nacionalizmusok újjáéledését vagy az idegengyűlölő nemzeti kommunizmusok állandósulását...”⁴²

A hidegháború időszakát jellemző szovjet vasfüggöny is gyakorlatilag szinte légmentesen lezárta a keleti blokk határait. Azon élve átjutni csak a legszerencsésebbeknek sikerült, közöttük érte a nyugati titkosszolgálatok erre speciálisan felkészített munkatársait is... Majd tíz évvel az oroszországi rendszerváltás után, 2000-ben is mindössze 6000 határsér-

³⁷ Argument. <http://argumentua.com/stati/terrorizm-na-sluzhbe-gosudarstva>

³⁸ <http://www.km.ru/v-rossii/2014/03/01/mezhdunarodnaya-politika/733609-pochemu-ne-byl-ratifirovan-budapeshtskii-memo>

³⁹ http://by24.org/2014/06/04/children_are_a_shield_for_russian-terrorists_in_slaviansk_and_lugansk/

⁴⁰ Szegodnya. <http://www.segodnya.ua/politics/pnews/slovo-terrorizm-v-ukraine-seychas-nelzya-primenyat-polishchuk-497186.html>

⁴¹ Brzezinski, 2013. 71. o.

⁴² Brzezinski, 1965. 194. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

tőt fogtak a világ leghosszabb határán. A korábbi időszak is ezres nagyságrendű elfogásokat sejtet, érthetően.

A vasfüggöny közvetlen közelében, az államhatárok mentén különösen szigorú volt a kontroll, hogy a „disszidálást” megakadályozzák, sőt olykor minden ablakot befalaztak, ajtót bereteszeltek, melynek legkirívóbb példája a berlini fal felépítése révén Kelet-Berlin lett.⁴³

A hidegháború alatt, 1947 és 1990 közt szinte kizárólag Nyugat-Európában történtek terrortámadások. Ezt a szabadabb társadalommal lehet magyarázni, ugyanis a kommunista rendszerekben olyan erős hatalma volt az erőszakszervezeteknek, hogy nem lehetett még egy vallási közösséget se létrehozni a hatalom, figyelő tekintete nélkül, ráadásul hiányzott az információk szabad áramlása, amelyik elengedhetetlen a figyelemfelkeltéshez, és a nyugat-európai titkosszolgálatok – ellentétben a szovjettel – nem tekintették feladatulknak ilyenek szervezését.⁴⁴

A hidegháború lezáratlan örökségei arról tanúskodnak, hogy Amerika elvesztegette azt a lehetőséget, hogy az Oroszországhoz közeli békés biztonsági zóna megszilárdításával Oroszországot bevonja egy szorosabb biztonsági együttműködésbe. Ez akár még egy közös, NATO–Oroszország szerződést is jelenthetett volna, amint a NATO bővült; egy ilyen megoldás tartósabb kelet–nyugati együttműködést segíthetett volna elő, s egyben megszilárdíthatta volna Oroszország kibontakozó demokráciáját. Elképzelhető, hogy a Nyugatnak ezt a kezdeményezését elutasították volna, ám még csak kísérlet sem történt egy ilyen lehetőség megvalósítására.⁴⁵

A hidegháború kétpólusú rendje kisebb mozgásteret hagyott, mivel számos ország kényszerűen szorosan a nyugati vagy a szovjet táborhoz kötődött. A többpólusú világrendek hasonlóan erős megkötésekkel járnak. A nagyhatalmaknak vigyázniuk kell, nehogy olyasmit tegyenek, ami veszélyesnek tűnhet a többi nagyhatalom számára, mert még a végén háború lesz belőle.⁴⁶

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Aniszimov E. V.: Isztorija Rosszii ot Rjurika do Putyina, Ljugyi szobütvija datü. [Oroszország története Ruriktól Putyinig, Emberek, események, dátumok.] Pityer, Szentpétervár, 2010.
2. Anurejev I. I.: A rakéta kozmikus védelem eszközei. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1975.
3. Bagi József: Az Oroszországi Föderáció nemzetbiztonsági szervezetei. Hadtudományi Szemle, 7. (2014/4).
4. Baylis John – Wirtz James – Cohen Eliot – Gray S. Colin (szerk.): A stratégia a modern korban – Bevezetés a stratégiai tanulmányokba. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.
5. Bognár Károly (szerk.): Világpolitikai kislexikon. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978.

⁴³ Fischer, 2014. 131. o.

⁴⁴ Harmat, <http://tortenelemklub.com/node/65>

⁴⁵ Brzezinski, 2013. 148–149. o.

⁴⁶ Kagan, 2015. 137. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

6. Boriszov T.: Spion v cifrovom formate.
www.ps.fsb.ru/smi/appearance/detail.html?id%3D10320943%40fsbAppearance.html
7. Brzezinski, Zbigniew: Stratégiai vízió, Amerika és a globális hatalom válsága. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2013.
8. Brzezinski, Zbigniew: A megosztottság alternatívája, (Amerika szerepének szélesebb koncepciójáért). Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1965.
9. Dankó László: A fellazítási politika kialakulása, ideológiai háttere, szakaszai (I.) Belügyi Szemle, 27. (1980/12).
10. Deák Anita: Regionális Biztonsági komplexum – a Független Államok Közössége
www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2011-3-4-2012-1.pdf
11. Deák János: Oroszország új (pontosított) katonai doktrínájának megjelenése az orosz katonai gondolkodás változásainak tükrében. Felderítő Szemle, 14. (2015/1).
12. Deák József: A Belügyi Szemle Tájékoztatójában a médiával kapcsolatban megjelent anyagok (1963–1972). Magyar Rendészet, 14. (2014/2).
13. Deák József: A terrorizmus természete és az ellene történő fellépés nehézségei Oroszországban a Szovjetunió szétesésétől napjainkig. Belügyi Szemle, 63. (2015/7–8).
14. Deák József: Az orosz határőrség. Határőr. Határőrség, 58. (2003/3).
15. Deák József: Az orosz határőrség. Határőr. Határőrség, 58. (2003/5).
16. Deák József: Az orosz lég- és űrvédelmi csapatok. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2015-1.pdf>
17. Deák József: Az Oroszországi Föderáció határőrizeti kihívásai napjainkban.
http://mhht.eu/hadtudomany/2016/2016_elektronikus/1_deak%20josef.pdf
18. Doktorov Tyimofej: Почему не был ратифицирован «Будапештский меморандум». [Miért nem ratifikálták a „Budapesti memorandumot.”] <http://www.km.ru/v-rossii/2014/03/01/mezhdunarodnaya-politika/733609-pochemu-ne-byl-ratfitsirovan-budapeshtskii-memo>
19. Fischer Ferenc: A kétpólusú világ 1945–1989. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2014.
20. Füstös Gedeon: A kihágási bíráskodás szerepe és feladatai népi demokráciánkban. Rendőrségi Szemle, 1. (1953/3).
21. Hargittai István: Eltemetett dicsőség, avagy hogyan tették a szovjet tudósok szuperhatalommá a Szovjetuniót. Akadémia Kiadó, Budapest, 2014.
22. Harmat Árpád Péter: Terrorizmus az elmúlt évtizedekben. <http://tortenelemklub.com/node/65>
23. Horváth Jenő – Paragi Beáta – Csicsmann László: Nemzetközi Kapcsolatok története 1941–1991. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2013.
24. Sztjerpanova Jekatyerina: ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБЛАСТИ СОВРЕМЕННОГО
25. ТЕРРОРИЗМА. [A modern terrorizmus alapvető tendenciái.]
<http://pircenter.org/media/content/files/12/14116655730.pdf>
26. Hubbard Glenn – Kane Tim: Egyensúlyban. A nagyhatalmak gazdagsága az ókori Rómától a modern Amerikáig. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2016.
27. Huntington Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrénd átalakulása. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2015.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

28. Jermakov, P., Szamszonov V.: V besszmennom dozore. [Végtelen járőrben] Planéta, Moszkva, 1979.
29. Kagan Robert: Made in America, Avagy kitart-e az amerikai világrend? Antall József Tudásközpont, Budapest, 2015.
30. Kissinger Henry: Diplomácia. Panem–McGraw-Hill–Grafo, Budapest, 1996.
31. Kissinger Henry: Kínáról. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014.
32. Kissinger Henry: Világrend. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2015.
33. Kohl Helmut: Aggodalom Európáért, Felhívás. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2016.
34. Lukács András: Az űrverseny ötven éve.
http://www.hetek.hu/HATTER/200710/AZ_URVERSENY_OTVEN_EVE
35. Metternich, Klemens; <http://www.grotius.hu/search/default.asp>
36. Migráció Oroszországban 2018. <http://rusdmi.ru/obschestvo/migraciya/migraciya-v-rossii-2015.html>
37. Mihejev Ivan Rudolfovics: Terrorizm: ponjatyie, otvetsztvennoszty, preduprezsgyenyije. [Terrorizmus: értelmezés, felelősség, megelőzés]. <http://www.kiev-security.org.ua/box/4/123.shtml>
38. Muravljov Anatolij: Pogranicsnaja Zona.[Határövezet.] Altáji Pravda, 2012. 05. 25.
http://www.ap22.ru/paper/paper_6914.html
39. Németh István – Arany Zsuzsa: 20. századi egyetemes történet – I. Európa. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_a_20_szazad_egytort_1/adatok.html
40. Siselina Ljubova – Gazdag Ferenc (Szerk.): Oroszország és Európa, Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004.
41. Sz. Bíró Zoltán: Ukrajnai tanulságok. <http://penzuykutato.hu/sites/default/files/Sz.BiroZ-Ukrajnaitanulsagok.pdf>
42. Szabó József (főszerk.): Hadtudományi lexikon I. (A–L). Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.
43. Szabó József (főszerk.): Hadtudományi lexikon II. (M–Zs). Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.
44. Szénási Endre: Putyin Oroszországa: Orosz mentalitás és szofisztikált birodalmi gondolkodás a katonapolitikában. Honvédségi Szemle, 144. (2016/2).
45. Sztjepanova Jekatyerina Andrejevna: Osznovnűje tendenciji v oblasztyi szovremennovo terrorizma [A modern terrorizmus alapvető tendenciái].
46. Tálás Péter: Folytatódó ukrán válság. Nemzet és Biztonság, 7. (2014/4).
47. Tömösváry Zsigmond: A hagymakupolák árnyékában [Egy katonadiplomata visszaemlékezései]. www.kbh.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-2.pdf
48. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies.
<http://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspacetreaty.html>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

49. Jegorov I. – Fronyin V.: Руководитель Пограничной службы Владимир Кулишов: как обустроивается граница и как ее охраняют [Az Oroszországi Föderáció Határőrszolgálatának vezetője arról, hogy őrzik és mivel az államhatárt.] www.rg.ru/2014/05/27/granitsa-site.html
50. Zsuravel Valerij: Terrorizm i antiterrorizm v Rossziji na primere Szevero-Kavkazszkogo regiona. [Terrorizmus és antiterrorizmus az Oroszországi Föderációban az észak-kaukázusi régió példáján.] http://observer.materik.ru/observer/N9_2013/039_048.pdf
51. ГП: Пик пресеченных экстремистских преступлений пришелся на 2014 год. [Legfőbb Ügyészség: A szélsőséges bűncselekmények felfedésének csúcса a 2014-es év.] Rosszjiszkaja Gazeta 2015. <http://www.rg.ru/2015/03/31/ekstremizm-anons.html>
52. Краткая история терроризма. [A terrorizmus rövid története.] <http://molevashovo.spb.ru/publ/info/936>
53. Население России: численность, динамика, статистика. [Az Oroszországi Föderáció lakossága, dinamizmus, statisztika.] www.statdata.ru/russia
54. Наука и образование против террора. [Tudomány és képzés a terror ellenében.] <http://www.rsuh.ru/antiterror/>
55. Национальный антитеррористический комитет. [Nemzeti terrorelhárító bizottság.] <http://nac.gov.ru/>
56. Террористы в Украине прикрываются детьми. [A terroristák Ukrajnában gyermekekkel fedezik magukat.] http://by24.org/2014/06/04/children_are_a_shield_for_russian-terrorists_in_slaviansk_and_lugansk/
57. www.top.rbc.ru/story/638087.shtml
58. <http://argument.ua.com/stati/terrorizm-na-sluzhbe-gosudarstva>
59. <http://www.segodnya.ua/politics/pnews/slovo-terrorizm-v-ukraine-seychas-nelzya-primenyat-polishchuk-497186.htm>